

Fryske Feriening
foar Fjildbiology

Jaarverslag 2023

Inhoud

1.	Samenstelling bestuur 2023	5
2.	Verslag Ledenvergaderingen 2023	6
2.1.	Algemene ledenvergadering	6
3.	Verslag van de secretaris.....	11
3.1.	Kort verslag Werkgroepenoverleg-FFF.....	13
4.	Gegevens en activiteiten van de Ferbânnen	15
4.1.	D 3-4 Friesland / FFF-Planteferbân.....	15
4.2.	Insectenwerkgroep Fryslân	18
4.3.	Wadvogelwerkgroep-FFF	22
4.4.	Dijkgroep	23
4.5.	Twirre 2022 en 2023.....	25
4.6.	Website	27
4.6.	Overzicht ferbannen en werkgroepen	28
5.	Financiën 2022 en 2023	30
5.1.	Contributiegelden 2022.....	31
5.2.	Staat van baten en lasten 2022	32
5.3.	Winst en verliesrekening 2022	33
5.4.	Begroting 2022-2023.....	34
5.5.	Contributiegleden 2023.....	35
5.6.	Staat van baten en lasten 2023.....	36
5.7.	Winst en verliesrekening 2023	37
5.8.	Begroting 2023-2024.....	38

Foto voorpagina: Henk Hiemstra

Mark Hilboezen, secretaris
Kleasterwei 15
9297 WR Feankleaster
www.fjildbiology.nl
info@fjildbiology.nl
IBAN-nr. NL64 INGB 0003 9829 49
KvK-nr. 40000237

Dit jaarverslag van 2023 is tot stand gekomen met medewerking van Gertie Papenburg, Gerben Mensink, Rutger Diertens, Antje Postma, Meinte Engelmoer, Ben Bruinsma en Mark Hilboezen.

1. Samenstelling bestuur 2023

Naam	Functie	Gekozen	Herkiesbaar
Mark Hilboezen	secretariaat en contactpersoon Twirre	maart 2013	aftredend
Ben Bruinsma	penningmeester	maart 2019	maart 2023
Irene Groenendaal	contactpersoon FMF en medebeheerder website	maart 2019	maart 2023
Meinte Engelmoer	voorzitter	maart 2021	maart 2025
Antje Postma	algemeen bestuurslid	maart 2022	maart 2026
Douwe Bos	ledenadministratie	maart 2023	maart 2027

2. Verslag Ledenvergaderingen 2023

2.1. *Algemene ledenvergadering*

Plaats	Waddencentrum, Afsluitdijk 1c te Koarnwertersân
Datum	25 maart 2022
Aanwezig	Pim Bink, Douwe Bos, Ben Bruinsma, Bartle de Leeuw, Jaap de Vlas, Harry de Groot, Rutger Diertens, Meinte Engelmoer, Herke Fokkema, Irene Groenendaal, Jakob Hanenburg, Marit Heegstra, Henk Hiemstra, Mark Hilboezen, Foppe Hoff, Ali Horn, Harry Horn, Klaas Koopman, Gerrit Krottje, Bert Kuiper, Dick Laning, Gerben Mensink, Gertie Papenburg, Antje Postma, Jan Reitsma, Arend Timmerman, Teartse van der Zee, Harry Waltje, John Weel, Tineke Wiltenburg
Secretaris	Mark Hilboezen

1. **Opening en vaststelling agenda**

Opening om 10:00 uur. Het is een experimentele ledenvergadering met een excursie bij de Afsluitdijk en de Vismigratierivier.

Meinte leest zijn bespiegeling voor over de FFF. De vraag is wat voor FFF bij ons past de komende tien jaar.

Witteveen+Bos heeft vogeldata van de Waadfûgelwurkgroep gekocht. Het geld zouden we in een fonds kunnen stoppen, bijvoorbeeld voor het opstarten van projecten.

Er zijn veel vacatures binnen de FFF om in te vullen, zowel voor de interne organisatie als voor activiteiten. We laten de lijst rondgaan tijdens de vergadering zodat geïnteresseerden zich kunnen aanmelden; Teartse van der Zee heeft zich aangemeld als coördinator voor het Ekskurzjepalet in de Mieden van 2023 en 2024, John Weel heeft zich aangemeld als ganzenteller voor ochtendtellingen bij slaapplaatsen en Henk Hiemstra heeft zich aangemeld als docent voor een vogelcursus voor beginners.

Afmeldingen: Sieds Boersma, Simon-Kees Aardema, Rolf Tienstra, Merel Zweemer en twee introducees van Harry Horn.

Er zijn geen wijzigingen op de agenda.

Er gaat een presentielijst rond.

2. **Jaarverslagen**

1. Verslagen Algemene Ledenvergaderingen 2022:
2. Klaas Koopman: Zijn er geen regionale bijeenkomsten geweest? Nee.
Geen opmerkingen. Vastgesteld.
3. Verslag van de secretaris:

Geen opmerkingen. Vastgesteld.

4. Jaarverslagen werkgroepen (en Twirre):

Opmerking van Gertie over het verslag van het Planteferbân: Bleke Morgenster is door Frank van Gessele aangetroffen i.p.v. van Ben Bruinsma.

Opmerking van Gertie over de Waddendijkgroep: de Waddendijkgroep een goed voorbeeld van een belangrijke stap van de FFF in het vergroten van het netwerk.

Vraag van Klaas Koopman: Project Slechtvalk staat op de begroting met €3.100. Dit is een garantstelling. Het Meester Prikkebeenfonds financiert dit project nadat het succesvol is afgerond. Het totaalbedrag van €8.000 van het fonds zou als een vordering op de begroting moeten.

Opmerking van Klaas: Niet eens met het terugbrengen van de Twirre naar een verenigingsblad. Gertie: Dit is niet het geval. Maar meer kopij vanuit de vereniging is wel gewenst en hier zal de redactie meer actie op ondernemen. Er komt een regulier juninummer. Onduidelijk is wanneer het themanummer over de Lytse Wielen verschijnt.

Er moet nog een verslag komen van Twirre (actiepunt Gertie).

5. Financieel jaarverslag 2022; verslag kascommissie, begroting 2022:

De kascommissie, bestaande uit Hendrik van der Wal en Henk Jansen, is niet aanwezig, maar het advies van hun is de vergadering geen décharge te verlenen o.b.v. van tien punten. Het bestuur gaat een tussentijdse algemene ledenvergadering inlassen. Klaas heeft via de mail zijn advies gegeven over het financiële jaarverslag.

Klaas adviseert een digitale vergadering te beleggen i.p.v. een vergadering tijdens een andere bijeenkomst.

Nieuwe kascommissieleden: Harry Horn en Teartse van der Zee.

3. Jaarverslag

Het huishoudelijk reglement is uitgedeeld tijdens de vergadering. Dit is niet de laatste versie. Er is een nieuwe versie beschikbaar.

De vergadering stemt bij de volgende algemene ledenvergadering over het huishoudelijke reglement.

De statuten komen op de website (actiepunt Antje/Ben).

4. Bestuurszaken, verkiezingen

a. Bestuurswisselingen:

Douwe Bos wil toetreden tot het bestuur en gaat zich dan bezighouden met de ledenadministratie.

De ledenvergadering gaat hiermee akkoord.

b. Rooster van aftreden:

Ben en Irene stellen zich herkiesbaar na een periode van vier jaar. Dit is niet aangekondigd in de stukken van de ALV. Maar de vergadering wil hier toch over besluiten tijdens deze ALV. De vergadering gaat akkoord met de herkiezing van Ben en Irene. Klaas Koopman dringt aan een nieuwe penningmeester te kiezen.

5. Rondvraag en sluiting

Gerben: Er is een overzicht van de activiteiten van de Insectenwerkgroep Friesland voor geïnteresseerden.

Sluiting om 11:08 uur.

2.2. Tussentijdse ledenvergadering

Plaats	Microsoft Teams
Datum	15 november 2023
Aanwezig	Douwe Bos, Harrie Bosma, Ben Bruinsma, Meinte Engelmoer, Mark Hilboezen, Henk Jansen, Klaas Koopman, Gerben Mensink, Antje Postma, Marten Sikkema, Fokko Winterwerp en Hendrik van der Wal
Secretaris	Mark Hilboezen

1. Opening en vaststelling agenda

De twee belangrijkste zaken van deze vergadering zijn de goedkeuring van de financiële jaarstukken van 2022 en de notitie over de toekomst van de FFF.

2. Jaarresultaten financiën FFF 2022

De kascommissie gaf bij de laatste ledenvergadering geen goedkeuring op het financieel jaarverslag. Een struikelblok is de afwikkeling van de financiën van de Wadvogelwerkgroep. Er is momenteel geen bestuur van de WVWG, dus dat maakt het maken van afspraken hierover lastig.

Reactie Hendrik van der Wal, mee namens Henk Jansen als kascommissie:

- De kascommissie kan instemmen op de balans.
- De afboeking van openstaande contributies ontbreekt op de winst- en verliesrekening.
- De ledenlijst is niet op orde. Tot die tijd kunnen we geen advies geven voor goedkeuring.

Klaas Koopman: de staat van meer en minder ontbreekt. De Twirre is goedkoper (dit is vastgesteld door de ALV), de website is duurder (dit is niet goedgekeurd door ALV) en de betaling van sponsors is niet duidelijk. Klaas stuurt zijn punten naar het bestuur, naar Meinte (actiepunt Klaas).

De website is door Gertie betaald (hij stond garant).

Gerben Mensink: het is merkwaardig dat er voorafgaand aan de ALV geen goede afstemming geweest is geweest met de kascommissie.

Douwe zal in 2024 het penningmeesterschap overnemen van Ben. Ze maken samen het jaarverslag van 2023 voor een warme overdracht. Ben heeft het druk met o.a. de Mossenatlas.

Oplossing voor goedkeuring van het jaarverslag van 2022: Antje gaat met het afronden van het jaarverslag bezig en verwerkt de punten van de kascommissie en Klaas Koopman hierin (actiepunt Antje).

3. Toekomst FFF

Marten Sikkema: het actievoeren van de FFF was ook een sterk punt/ grote waarde, denk aan de recreatievaart van Polderhoofdkanaal en de verkweldering van de Bokkenpollenpolder.

Dit punt valt eigenlijk onder het thema natuurgebiedswachten/ kritewachten.

De kracht van de FFF is het organisatorische. Een projectgroep binnen de FFF kan dan een meerwaarde zijn. Maar enthousiasme is wel belangrijk.

Het is vaak heel lastig om mensen bij elkaar te krijgen en in beweging te krijgen, bijvoorbeeld voor het schrijven van een artikel of een rapport.

Het onderhouden van de digitale media is een knelpunt voor de FFF, in ieder geval voor het bestuur.

De afspraak is om de thema's te concretiseren op het fysieke werkgroepenoverleg en vervolgens om hierin te prioriteren op de ALV (actiepunt bestuur).

4. Ontwikkelingen Twirre

Klaas Ybema, Merel Zweemer en Gertie Papenburg stoppen als redactieleden. De redactie bestaat dan nog uit twee leden, Henk Jansen en Jaap de Vlas.

Er zijn vijf scenario's voorgesteld over de toekomst van Twirre.

De vraag is of de FFF volgend jaar doorgaat met Editoo. We kunnen niet garanderen dat er volgend jaar een nieuw nummer komt. En er moeten nieuwe redactieleden komen. Hiervoor is persoonlijke benadering belangrijk.

5. Water verder ter tafel komt en sluiting

Marten: Ondanks dat de inspanningen van het ekskurzjepalet Lytse Wielen niet verwerkt zijn tot een themanummer, heeft dit wel veel resultaten opgeleverd die via de NDFF wel terechtkomen bij soortbeschermingsorganisaties. Dus het werk is zeker niet voor niets geweest.

Verder heeft niemand een onderwerp voor de rondvraag.

Sluiting om 21:30 uur.

3. Verslag van de secretaris

Het bestuur heeft vanaf de laatste algemene ledenvergadering vijf bestuursvergaderingen belegd, te weten op 20 april, 13 juli, 13 september en 19 oktober 2023 en 23 januari 2024:

- Belangrijkste agendapunten 20 april (digitaal in Microsoft Teams):
  - **Kennismaking met Douwe Bos.**
  - **Vraag naar informatie over ecologisch berm- en slootbeheer vanuit Herstelprogramma Biodiversiteit Fryslân.**
  - **Eventuele samenwerking Biologysk Wurkferbân en FFF:** de FFF zou de onderdelen Fryske Nammen en het organiseren van lezingen over kunnen nemen.
- Belangrijkste agendapunten 13 juli (bij Meinte Engelmoer):
  - **Stichting Iepen Lênskip om’e Botmar zitten met een vraag over inventarisatie.**
  - **Bijenpact**
  - **Snellere communicatie met leden;** de werkgroepcoördinatoren worden met een kleine toelichting in de app en in mail in een appgroep geplaatst.
  - **Afronden financiën 2022:** tien verbeterpunten.
  - **Rapportage over de ANBI-status.**
  - **Idee over het oprichten van Kritewachten voor toezicht op habitatrichtlijnwaarden.**
  - **Vorbereiding Friese Groene Vrijwilligersdag Grien Goud**
  - **Technisch onderhoud van website**
  - **Nieuwe watervogelcursus door WVWG i.s.m. SOVON:** vanaf 28 september.
- Belangrijkste agendapunten 13 september (digitaal in Microsoft Teams):

Lopende zaken; snellere communicatie met leden, afronden financiën 2022, rapportage over de ANBI-status, voorbereiding Friese Groene Vrijwilligersdag Grien Goud, technisch onderhoud van website en communicatie over watervogelcursus aan de leden.
- Belangrijkste agendapunten 19 oktober (digitaal in Microsoft Teams):
  - **Organiseren werkgroepenoverleg**
  - **Overdracht penningmeesterschap van Ben aan Douwe:** vanaf de ALV in maart 2024.
  - **Twirre:** de redactie is non-actief. Gertie heeft om gezondheidsredenen zijn taken als hoofdredacteur neergelegd, maar blijft wel redactielid. Voor 4 januari bepalen om wel of niet te verlengen met Editoo. De basis is om dit niet te verlengen tot we een nieuwe redactie hebben. Er zijn vijf scenario’s besproken met de redactie die het bestuur en de redactie tijdens de ALV in maart 2024 voorleggen aan de leden: (1) doorgaan met Twirre zoals het is, (2) Twirre opheffen, (3) minder deftig en lager niveau van Twirre, (4) jaarlijks een stevig inhoudelijk nummer Twirre uitbrengen of (5) samenwerking met andere provinciale vrijwilligersnatuurorganisaties nastreven.
  - **Voortgang Ekzskurzjepalet**
- Belangrijkste agendapunten 22 november (bij Antje Postma):
  - **Vorbereiding ALV:** zaterdag 23 maart bij De Slotpleats in Bakkefean.
  - **Bestuur:** Mark treedt per 23 maart 2024 af als bestuurslid.
  - **Afronding financiën 2022 en 2023**
  - **Zienswijze Vogelringgroep Bergum:** de werkgroep dient, mede namens de FFF, een zienswijze in over het plan van de provincie om een verbindingzone aan te leggen

tussen het Burgumermar en de Leijen. De provincie wil hier een wandelpad realiseren die te veel ververstoring zou veroorzaken voor de aanwezige vogels.

- **Nieuwsbrief Wadvogelwerkgroep**
- **Huishoudelijk reglement:** vaststellen tijdens de ALV.

Overige bestuursactiviteiten 2023:

Het bestuur heeft een werkgroepenoverleg georganiseerd op 15 januari in Kromme Knille te Akkrum, zie volgende pagina.

3.1. *Kort verslag Werkgroepenoverleg-FFF*

Plaats	Kromme Knilles, Heechin 42 te Akkrum
Datum	15 januari 2024
Aanwezigen	Merel Zweemer, Mark Hilboezen, Gerrit Krottje, Herke Fokkema, Antje Postma, Meinte Engelmoer, Douwe Bos
Afmeldingen	Jaap de Vlas, Henk Jansen, Gertie Papenburg, Jan Tuinhof en Dick Laning
Notulist	Meinte Engelmoer

Samenvatting per agendapunt

1.	Welkom en opening. Het was een ouderwets winterse aankomst in hartje Fryslân. Zo hadden we dat voor de eeuwwisseling altijd met onze winterse avondvergaderingen: die gladde tochten met sneeuwjachten! We hebben zin aan de uitwisseling!
2.	Aanvulling agenda. Geen aanvullingen.
3.	Voortgang ekskurzjepalet. <i>De organisatie stagneert wegens gebrek aan een 'trekker'. Betty en Herke kunnen wel helpen bij de organisatie. Teartse heeft voorlopig moeten afzeggen vanwege mantelzorgverplichtingen.</i> Het gebrek aan 'trekkers' is structureel. Dit moet opgelost zonder de huidige 'trekkers' zwaarder te belasten. We doen dingen die ons energie geven. Als zich een trekker meldt, kan het Ekskurzjepalet gaan worden uitgerold: de voorbereidingsgroep geeft dan op eigen wijze invulling aan de activiteiten.
4.	Voortzetting Twirre. <i>Geen hoofdredactie meer. Kan bespreekstuk zo naar de ledenvergadering?</i> Het bespreekstuk kan in principe aan de ledenvergadering worden voorgelegd: het werkgroepenoverleg heeft helaas niet een unanieme oplossing beschikbaar. Wel is er de opmerking dat de ledenvergadering niet te veel keuzes moet krijgen voorgelegd. Gedacht wordt om optie 6 nog wel op te nemen, maar optie 7 niet: daar kan in tussentijd al aan gewerkt worden. Bovendien kan optie 1 weg als we niet al vóór de ledenvergadering zicht hebben op een nieuwe hoofdredactie.
5.	Invulling toekomstige richting FFF. <i>Kan bespreekstuk zo naar de ledenvergadering?</i> Ja, het stuk kan naar de ledenvergadering doorgezet. Wel moet bij alle 5 de thema's gelden, dat alle eronder vallende projecten een trekker moeten hebben en vanuit eigen motivatie moeten kunnen draaien. De 5 nieuwe thema's zijn: (1) soortengeletterdheid, (2) kritewachten, (3) klimaateffecten, (4) verbetering bij soorten Fries Basisregister, (5) je omgeving op orde.
6.	Begroting FFF 2024. <i>Activiteiten van werkgroepen en projecten begroten. Wat hebben jullie nodig? Wat gaan jullie er voor doen?</i> It <u>planteferban</u> gaat de kosten van twee bijeenkomsten declareren. Die kosten moeten op de begroting staan. Bij het <u>slechtvalkproject</u> moeten we én de declaraties betalen en zien te innen bij het Meester Prikkebeenfonds. In principe zelfbedruipend. De <u>wintertellingen vleermuizen</u> gaan geen

kosten declareren ook al worden er aardig wat kilometers gereden. De kosten voor de website worden dit jaar op 1.000 euro begroot (330 euro voor hosting en update, 330 euro voor moeilijke vraagstukken, 0 euro voor foto's en illustraties en 340 euro voor het inbouwen van een schenkingentool. De Wadvogelwerkgroep gaat dit jaar een aantal bijeenkomsten en praktijkdagen/dagcursussen/veldexcursies organiseren gebaseerd op het jaarlijkse budget van 2.400 euro.

7. Organisatie projectenfonds. *Projectencommissie? Wie? Resultaatgericht/flexibel/ met kop en staart.* In het projectenfonds zit ongeveer 10.000 euro. Het is gereserveerd geld voor de opstart van nieuwe FFF-werkgroepen (structureel) dan wel FFF-projecten (tijdelijk). Iedere opstart kan een aanvraag doen door een korte beschrijving te sturen aan het bestuur. Wij zoeken dan -afhankelijk van het type werkgroep/project- enkele adviseurs om te helpen bij de concretisering (haalbaar/betaalbaar) en om groen licht te geven voor uitvoering. Er is dan per project 500 euro beschikbaar voor het dekken van de opstartkosten.

8. Wederwaardigheden werkgroepen en projecten. Vertegenwoordigers doen kort verslag over het organisatorische reilen en zeilen en over de wensen voor het komende jaar:

1. *Wintertellingen vlermuizen.* Is in startup fase met al enkele mede-deelnemers. Er is op dit moment ruimte voor mensen die hun soorten kennen en zelfstandig op pad kunnen/willen. Er is nog niet zo goed ruimte voor belangstellende meelopers, hoe belangrijk dat ook is.
2. *Slechtvalken.* In de vorige winter en het eerste deel van deze winter is veel geleerd o.a. met harde wind blijkt het vangen met deze vangpalen niet mogelijk en de vele overstromingen van de kwelder dit jaar maakt gebruik van camera's of duur óf onmogelijk er zijn slechts weinig vrijwilligers en steeds minder slechtvalken (vogelgriep?) beschikbaar. We gaan de resterende maanden alles op alles zetten om de beoogde weg te vervolgen. Na dit winterseizoen zetten we de boel op een rijtje en besluiten we over stoppen dan wel in aangepaste vorm verder gaan.

3. Jaarvergadering: hoe en waar is het gewenst? Het wordt 23 maart a.s. Locatie wordt gezocht in de buurt van Bakkefean.

4. Nabranders (successen, lijken-in-de-kast, e.d.).

Ja, er is een belangrijk punt van Douwe, dat we bij het opschonen van de ledenlijst te regelmatig voor pijnlijke verrassingen komen te staan: leden blijken enkele jaren geleden al te zijn overleden.

4. Gegevens en activiteiten van de Ferbânnen

Hieronder volgen de jaarverslagen van 2023 van de ferbannen en wurkgoepen van de FFF, voor zover deze zijn aangeleverd bij het bestuur. Het overzicht van alle ferbannen en wurkgoepen met contactgegevens is te vinden in hoofdstuk 4.6 op pagina 28 en 29.

4.1. D 3-4 Friesland / FFF-Planteferbân

Ons **DC-team** is dit jaar uitgebreid met Jakob Hanenburg, boswachter ecologie bij SBB. We hebben een mailinglijst met ruim honderd (potentiële) plantenwaarnemers. Van hen is een kleine minderheid voor ons waarneembaar actief.

In 2023 hebben we de volgende **reguliere bijeenkomsten** gehad.

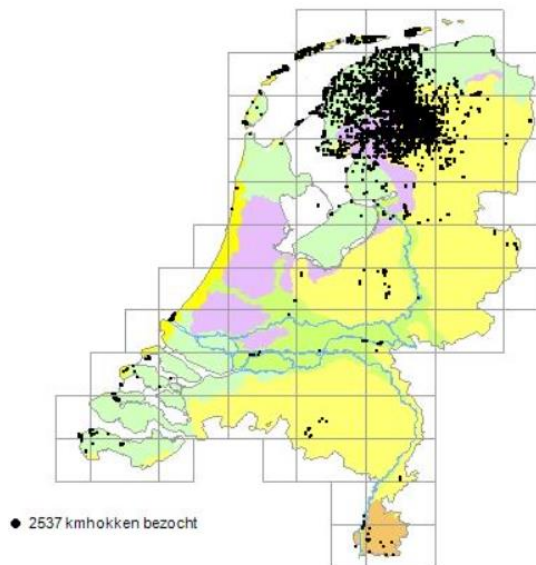
31 maart	Startavond met ca. 25 personen
06 mei	Excursie i.h.k.v. de digitale basis cursus, in de omgeving van Appelscha
20 mei	Excursie i.h.k.v. de digitale grassencursus, in de Zwagermieden
03 juni	Excursie i.h.k.v. de digitale basis cursus, in de Alde Feanen
10 juni	Excursie i.h.k.v. de digitale grassencursus, rond de Schaopedobbe bij Elsloo
27 oktober	Slotavond met ca. 25 personen

Verdere activiteiten vonden plaats in de verschillende werkgroepen en door individuele waarnemers.

Daaruit belichten we de volgende.

In Friesland waren er eind oktober voor 2023 **182.016 waarnemingen in de NDFF**. Dat ligt in de lijn van de laatste jaren, al was 2022 een piekjaar met **206.165** waarnemingen. De piek heeft te maken met het FLORON-kamp op Ameland.

Harry Waltje en **Ben Bruinsma** hebben in 2023 deels gezamenlijk deels individueel in totaal meer dan 300 km-hokken gestreept. Wel vermeldenswaard is dat Harry dit jaar de mijlpaal van een half miljoen waarnemingen gepasseerd is, met **503.764** waarnemingen van vaatplanten. Chapeau! Zie het kaartje voor de hokken. Dan hebben we het nog niet over de **86.603** waarnemingen van mossen...

De hokken van Harry

De werkgroep **SNL-karteringen** heeft dit jaar voor Staatsbosbeheer het SBB-reservaat De Houtwiel (220 ha) bij Feanwâlden gekarteerd.

Het Nieuwe Strepen wil in Friesland maar niet echt van de grond komen. We laten Ameland even buiten beschouwing, dat staat als gevolg van de inventarisaties in 2022 helemaal vol met 'keuzehokken'. Van de 27 overige hokken zijn er 6 dubbel en 11 enkel gestreept, 10 dus niet.

De werkgroep **Waddendijken**, die zich samen met Het Levend Archief bemoeit met de dijkversterkingen van de Afsluitdijk en de Waddendijken van Noord-Friesland en de eilanden, is behalve met het inventariseren van soorten ook actief met beleidsbeïnvloeding. In 2022 hebben we behoorlijk intensief contact gehad met het Wetterskip. Dit jaar waren er waterschapsverkiezingen. Dat heeft de overleggen min of meer tot stilstand gebracht. Maar nu het nieuwe bestuur op stoom komt, gaan we ons komend jaar, in samenwerking met o.a. it Fryske Gea, er weer flink tegenaan bemoeien.

We waren dit jaar wel nauw betrokken bij een opdracht van Het Levend Archief aan een kunstenaarsduo om de plantkundige kansen en uitdagingen langs het Wad op bijzondere wijze in beeld te brengen onder de titel *DE ZADENMEESTER*, zijnde Ben Bruinsma. Ook onderhouden we goed contact met Rijkswaterstaat en andere betrokken instanties bij het project De Nieuwe Afsluitdijk.

Op 21 juli waren we te gast op een feestje van de gemeente Harlingen rondom dijk- en strandaanpassingen, waar we bedankt werden voor onze kritische inbreng.

Bijzondere soorten

In de specialistische hoek van het geslacht *Carex* werden dit jaar verschillende 'nieuwe' kruisingen gespot, al moet de definitieve bevestiging nog plaatsvinden. Heel bijzonder is de vondst tijdens een PKN-exkursie in de Twijzelermieden van ***Carex X gaudiania***, de kruising tussen sterzegge en tweehuizige zegge.

Samen met het Herbarium Frisicum in Wolvega worden ook door Rudolphi verzamelde

Carex-kruisingen uit de vergetelheid gehaald en gecheckt.

Verder vermelden we de volgende selectie van bijzondere waarnemingen:

- ***Trifolium diffusum***, Wijdvertakte klaver, Harry Waltje bij Heerenveen. De status is verdacht.
- ***Bassia scoparia***, Studentenkruid, Ben Bruinsma bij het Hantumerleech, Waddenkust.
- ***Ranunculus arvensis***, Akkerboterbloem, Marcella Hemkes in Leeuwarden. Status verdacht.
- ***Cardamine pratensis ssp. paludosa***, Getande pinksterbloem, KNNV-excursie, polder it Swin.
- ***Solanum villosum***, Donsnachtschade, Stadsexcursie Leeuwarden.
- ***Gaudinia fragilis***, Gaudiana, Jan van der Meer & Margriet Kampman, Leeuwarden. *(De opvallende overeenkomst in naam met bovengenoemde Carex-kruising berust op vernoeming naar de Zwitserse botanicus Gaudin.)*

Met dank aan Hinko Talsma.

Ten slotte een vooruitblik op 2024: **FLORON-kamp Schiermonnikoog** 13 t/m 15 september.

Namens het DC-team, Gertie Papenburg

4.2. *Insectenwerkgroep Fryslân*

Begin 2023 hebben wij de activiteiten van 2022 geëvalueerd. We hebben daarna besloten dat we minder afzonderlijke en van elkaar losstaande activiteiten willen doen. We willen proberen gerichtere projecten met iets meer diepgang te organiseren. In 2023 zijn we hiermee gestart. We hebben twee projecten opgepakt. Een onderzoek naar het voorkomen van de Brakwaterkever (*Agabus conspersus*) langs de Friese Waddenkust en een inventarisatie van boktorren in een deel van het bosgebied van Oranjewoud, het Pauwenburgsbos.

Wilgenblitz

Wat we er wel in hadden gehouden was de wilgenblitz. Daarmee traptten we in het weekend van 8 en 9 april weer af. De bedoeling van de wilgenblitz was dat de deelnemers met elkaar op dezelfde dagen, maar ieder op haar/zijn eigen plek, bloeiende wilgen zouden gaan afzoeken op leuke insecten. Het accent lag daarbij op wilde bijen en zweefvliegen. Als hulpmiddel bij de determinatie in het veld stelde de Insectenwerkgroep ook dit jaar weer de speciale zoekkaarten beschikbaar die we eerder voor deze activiteit hadden gemaakt. Net als in 2022 zat het weer in het geplande weekend helaas tegen. Zaterdagochtend begon veelbelovend met zon, maar al gauw werd het grijs bewolkt. De temperatuur kwam uiteindelijk niet boven de negen graden. Zonder zon is dat zelfs op luwe plekken erg weinig voor insectenactiviteit. Hoe verder naar het zuidoosten in Friesland, hoe beter de omstandigheden bleken te zijn. Uiteindelijk deden zo'n 8-10 mensen mee. Een aantal mensen beproefde zijn geluk in de omgeving van Eastermar en een nog kleiner aantal in de omgeving van Ravenswoud, op Schiermonnikoog, de Timertsmar en het Leeuwarder Bos. Bij Eastermar werd onder meer de vrij zeldzame Vroege wespbij (*Nomada leucophthalma*) gevonden, een mannetje en een vrouwtje. Rond Ravenswoud werden in totaal zeven soorten wilde bijen, veertien soorten zweefvliegen en de sluipvlieg *Gonia divisa* gevonden. De meest bijzondere soorten daar waren het Sparrengitje (*Cheilosia albipila*) en het Wilgenplatvoetje (*Platycheirus discimanus*). De laatste was zelfs een nieuwe soort voor Friesland.

Vroege wespbij, Eastermar 8 april 2023 (Gerben Mensink)

Project boktorrenonderzoek Pauwenburg

Boktorren zijn (vaak) grote en aansprekende keversoorten. In 2022 organiseerde de Insectenwerkgroep een boktorrenexcursie naar het Pauwenburgsbos in Oranjewoud. Net als voor veel andere bosgebieden in Friesland waren er nauwelijks waarnemingen bekend van boktorren in dat gebied. Tijdens die excursie vonden we elf soorten. Omdat we met één excursie maar een deel van het Pauwenburgsbos konden doen vermoedden we dat er nog meer te vinden zou moeten zijn. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van diversiteit aan boktorren van dat bosgebied besloten we om dit verder te gaan onderzoeken. Het doel van het onderzoek is dus het in kaart brengen van de diversiteit aan boktorren in het Pauwenburgsbos. In totaal zijn er drie excursies (waarvan een late-avond/nachtexcursie) en vier 'pop-upexcursie' naar het gebied georganiseerd. Inmiddels staat het aantal gevonden boktorren op vijftien soorten. Hierbij zitten een aantal zeldzame tot zeer zeldzame zoals de Bloedrode smalboktor (*Anastrangalia sanguinolenta*), de Gewone dubbeloogboktor (*Tetropium castaneum*) en de Doffe dubbeloogboktor (*Tetropium fuscum*). We hebben het idee dat er nog wel wat meer uit te halen moet zijn en daarom besloten het onderzoek met nog een jaar te verlengen. Inmiddels is er afgelopen winter wel grootschalig gekapt in het gebied. We zullen zien wat dat betekent voor het vervolg van de inventarisatie. Na afloop van het onderzoek willen we een artikel voor de Twirre schrijven.

Naaldkortschildboktor, Pauwenburgsbos 20 mei 2023 (Gerben Mensink)

Project brakwaterkever Friese Waddenkust

De Brakwaterkever (*Agabus conspersus*) is een vrij zeldzame waterkever uit de familie van de waterroofkevers (*Dytiscidae*). In Nederland zijn waarnemingen van deze kever bekend uit Groningen, Zeeland, Noord-Holland en Zuid-Holland. Het is een soort die in de kuststreek voorkomt in brakke wateren. Ook is er een heel klein aantal waarnemingen uit het noorden van Friesland en van de Waddeneilanden. De verspreiding van deze soort in Friesland is echter niet goed bekend. In Noord-Groningen is in 2010 en 2011 een onderzoek naar deze soort uitgevoerd. In dat onderzoek is de kever op zestien locaties aangetroffen. Dat heeft ons als Insectenwerkgroep geïnspireerd om ook in Noord-Friesland op zoek te gaan naar deze soort. We hebben als doel om in 2023 en 2024 het hele binnendijkse traject langs de Waddenzee vanaf de Kop van de Afsluitdijk tot en met de Bantpolder te inventariseren, vanaf de zeedijk tot twee kilometer landinwaarts. Daarbij nemen we alle andere waterkevers en waterwantsen die we vangen ook mee. We krijgen daarmee een beeld van de soorten die binnendijks langs de Waddenkust voorkomen. We hebben afgelopen jaar drie excursies georganiseerd waarbij we met schepnetten greppels en sloten hebben bemonsterd. Daarnaast hebben we op achttien locaties vallen met aas uitgezet om waterkevers te vangen. Pas op de allerlaatste velddag, op 4 november, vingen we eindelijk Brakwaterkevers. Dat was in het Hegewiersterfjild, ten zuiden van Harlingen. In totaal hadden we daar zeven vrouwtjes en een mannetje. Alles bij elkaar hebben we tussen de Kop van de Afsluitdijk en Westhoek op 52 locaties monsters genomen. In totaal hebben we circa 20 soorten waterkevers gevangen en veertien soorten waterwantsen. In 2024 gaan we verder met dit project en willen we het traject tussen Westhoek en de Bantpolder gaan onderzoeken. De bedoeling is dat we na afloop van dit onderzoek een of twee artikelen voor de Twirre schrijven.

Gewone geelrand, Zürich 8 juli 2023 (Gerben Mensink)

Terugblik 2023

De Insectenwerkgroep heeft een appgroep waarbij dertien liefhebbers zijn aangesloten. Via deze appgroep houden we contact en kunnen we snel informatie uitwisselen, bijvoorbeeld over pop-upexcursies of leuke vondsten. We constateren echter dat de deelname aan de activiteiten nog wel beter kan. Aan de Wilgenblitz deden 8-10 mensen mee. Het aantal mensen dat mee ging met de inventarisaties van de boktorren en de waterkevers was meestal helaas veel minder. Hierdoor komt het meeste veldwerk in de projecten op onze eigen schouders terecht terwijl we de hoop en verwachting hadden dat we met deze projecten juist meer mensen zouden kunnen trekken. We zijn niet de enige werkgroep die te maken heeft met beperkte inzet van leden maar het zou leuk zijn als het ons in 2024 lukt om wat meer mensen mee te krijgen met onze activiteiten. In 2024 concentreren wij ons in elk geval op de projecten in het Pauwenburgsbos en langs de Friese Waddenkust.

Gerben Mensink
Rutger Diertens

Platte waterwants, Zurich 8 juli 2023 (Gerben Mensink)

4.3. Wadvogelwerkgroep-FFF

De belangrijkste activiteit van de WFWG bestaat uit het verzamelen van gegevens over broed- en trekvogels langs de Friese Waddenkust.

De belangrijkste organisatorische activiteit bestaat uit het koppelen van Wadvogeltellers aan telgebieden. Dit werd dit jaar evenals voorgaande jaren verzorgd door Meinte Engelmoer. Voor de harmonisatie van de telactiviteiten werd dit jaar gebruik gemaakt van een, door Meinte geactualiseerde telhandleiding. De reguliere telactiviteiten zijn succesvol verricht zodat de gegevens uit 2023 aan de lange reeks met Wadvogel telgegevens kan worden toegevoegd.

De resultaten van de uitgevoerde tellingen over een periode van 50 jaar worden bijeengebracht in een standaardwerk waaraan door Meinte Engelmoer wordt gewerkt. De publicatie daarvan wordt medio 2025 verwacht.

Naast de website van de FFF functioneert een WFWG Whatsappgroep waarin tellers elkaar “last minute” informeren over bijzonderheden die zijn waargenomen tijdens de tellingen. Tevens functioneert dit kanaal in het voorzien van vervangingen tijdens ziekte of in andere vragen ter ondersteuning.

Met ingang van 2022 is Meinte voorzitter van de FFF. In verband hiermee is gezocht naar mogelijkheden tot herverdeling van werkzaamheden en versterking van de bestuurlijke activiteiten. Antje Postma, Jan de Boer, Henk Hiemstra en Dick Laning vormen met ingang van eind 2023, gezamenlijk het bestuur van de WFWG. De organisatie en bemensing van de Wadvogel tellingen blijft een activiteit van Meinte.

Dit jaar is er door de WFWG in januari een bijeenkomst in de Seedykstertoer te Marrum georganiseerd. Naast de meer bestuurlijke onderwerpen het wel en wee van de Roofvogels aan de kust. Daar werd door Gerrit Krottje tevens uitleg gegeven over de vorderingen van het project Slechtvalk. Het was een zeer goed bezochte, informatieve en gezellige bijeenkomst.

Zoals al vaker gesignaleerd, dreigt de continuïteit van de tellingen in het gevaar te komen als het aantal wadvogeltellers door vergrijzing afneemt. Om de aanwas van nieuwe tellers en overdacht van kennis te bevorderen heeft de WFWG in samenwerking met Sovon Noord een Watervogel cursus aangeboden waarin zowel de herkenning- als ecologische aspecten van vogels aan de orde kwamen.

Aan de cursus hebben 17 cursisten deelgenomen. Sjouke Scholten van het Sovon was cursusleider, Jan de Boer verzorgde namens de WFWG de theorie voor het onderdeel Steltlopers. Voor de begeleiding van de praktijkexcursie Wadvogels tellen waren Paul van der Vegt en Dick Laning beschikbaar.

4.4. Dijkgroep

Enkele jaren geleden werd langzaamaan duidelijk wat er allemaal langs de Friese waddenkust moest gaan veranderen om de recreatie in Noord-Fryslân te bevorderen, de zeedijken toekomstbestendig te maken en de kwaliteit van de buitendijkse waddennatuur te verbeteren. Het kwam uit allerlei hoeken en gaten van de beleidswereld en eigenlijk geen enkele instelling had het complete overzicht: ieder werkte op eigen terrein. Daar is gelukkig langzaamaan verandering in gekomen en de verschillende overheidsinstellingen zijn sterk gaan samenwerken onder de noemer van 1Dyk: Rijkswaterstaat, gemeenten, wetterskip, LTO, provincie, It Fryske Gea. De laatste vertegenwoordigt de natuursector. Het zijn dan vooral Klaas Laansma, Femkje Sierdsma en Henk de Vries. Daar zijn we erg blij mee, want het is een enorme stroom van proces- en afstemmingsstukken: samenwerken is niet makkelijk. En voor ons als kleine vrijwilligersclub is het haast ondoenlijk om actief te participeren.

Een lastig iets is, dat het vooral nog steeds over de processen, de integraliteit en de afstemming gaat. Het gaat nog te weinig over de inhoud: met welke inhoudelijke resultaten is iedereen tevreden? Wanneer is de gerealiseerde inhoud voldoende integraal? Het zijn lastige kwesties, die je goed van je af kunt houden zolang je je bij de processen houdt. En bovendien is het voor ons als Dijkgroep steeds lastig omdat we het niet over belangen willen en kunnen hebben, maar het juist over waarden en idealen moeten hebben. Kortom, we doen ons best. We volgen de discussies, stukken en handelingen, maar we hebben moeite niet vermalen te worden tussen de belangen van al die grote partijen.

Ook waardeert men onze inbreng en onze data. Maar onze eigen analyses moeten altijd opnieuw gedaan worden door echte professionele bureaus: net alsof we toch niet geloofwaardig genoeg zijn. Of dat er gewoon geld uitgegeven moet worden voor een echte natuurtoets en niet die van een soort actiegroepje o.i.d. Toch blijven de uitkomsten eigenlijk altijd hetzelfde.

Enkele jaren geleden hebben de leden van de Wadvogelwerkgroep aangegeven dat ze al dat toekomstgedoe te onrustig vonden voor de groep: de werkgroep hield zich bezig met vogels. Daar wilde een meerderheid het toen toe beperken. Ook ging het om floristische waarden bij de dijk en buitendijks. Daarom is de Dijkgroep opgericht als FFF-projectgroep en daarmee buiten de Wadvogelwerkgroep geplaatst. Er waren in 2023 4 leden: Gertie Papenburg, Antje Postma, Ben Bruinsma en Meinte Engelmoer.

In 2023 zijn verschillende een-op-een contacten geweest met de bureaus die de natuurtoetsen schrijven. Ook heeft Witteveen & Bos de uitkomsten van hun analyses besproken op een digitale bijeenkomst met de leden van de Wadvogelwerkgroep.

Ook is in juni 2023 een bijeenkomst geweest om met de betrokkenen te vieren dat fase 1 van 'Op paad lâns it Waad' (het doorgaande fietspad) volop in uitvoering was. Ook Gertie en Meinte mochten aanwezig zijn.

Op 18 oktober had It Fryske Gea nog een bijpraat-bijeenkomst georganiseerd. Doorspreken wat er speelde: de organisatievormen intern en met elkaar, de vergunbaarheid van de Groene Dijk, een waddenkustprogramma van de provincie, de ontwikkelingen bij de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), Bereikbaarheid Ameland vanaf Ferwert, Holwert aan Zee en Op Paad lâns it Waad.

4.5. *Twirre 2022 en 2023*

Twirre
natuur in Fryslân

Fryske Feriening
foar Fjildbiology

In de periode december 2021 – februari 2022 ontstond er een verwijdering tussen hoofdredacteur Klaas Koopman en het FFF-bestuur naar aanleiding van een ontspoorde mailwisseling tussen een auteur en de hoofdredacteur. De uitkomst was dat Klaas het hoofdredacteur neerlegde. Toen nog FFF-voorzitter Gertie Papenburg nam het interim-hoofdredacteurschap op zich.

Jaargang 32 (2022)

In 2022 zouden twee nummers verschijnen: het reguliere nummer jrg. 32-1, en een themanummer met verslagen en analyses van het ‘Excursiepalet’ dat in 2020-2021 in de Kleine Wielen gehouden was (jrg. 32-2). Dat themanummer zou onder het gastredacteurschap van Jeroen Breidenbach tot stand komen.

Nummer 32-1 werd een wat geïmproviseerde aflevering van 32 pagina’s, met nochtans enkele interessante artikelen.

Tot grote spijt van de redactie trok Jeroen Breidenbach zich in zo’n laat stadium terug als gastredacteur, dat het onmogelijk bleek nummer 32-2 te organiseren. We hoopten dat het themanummer in een later stadium alsnog gerealiseerd kon worden, maar inmiddels is die hoop wel zo’n beetje vervlogen.

Het FFF-bestuur, inmiddels onder voorzitterschap van Meinte Engelmoer, greep de crisis waarin Twirre beland was aan om financieel orde op zaken te stellen: Twirre in zijn tot dan toe lopende vorm, met René Manger als opmaker en firma Scholma te Bedum als drukker, groeide ons financieel boven het hoofd. Een ad hoc-werkgroep van Meinte Engelmoer, Gertie Papenburg, Henk de Vries, Mark Hilboezen en Jaap de Vlas onderzocht de mogelijkheid het blad een stuk goedkoper uit te brengen via drukker Editoo te Arnhem. Er werd een contract afgesloten.

De redactie heeft ook geleden onder de lastige omstandigheden: beeldredacteur Ivanka van den Belt heeft afscheid genomen, en ook Merel Zweemer heeft haar activiteit opgeschort.

Daar staat tegenover dat Jaap de Vlas als adviseur is toegetreden, en dat bestuurslid Douwe Bos intussen het adressenbestand heeft opgeschoond. Niettemin heerste bij alle betrokkenen het gevoel sterk dat de redactie toe is aan nieuw bloed en verjonging, wil Twirre kunnen blijven bestaan.

Jaargang 33 (2023)

In 2023 kwamen twee nummers uit bij Editoo, in een nieuwe opmaak van designbureau Statuur.

Nummer 33-1 omvatte 40 pagina’s met een grote diversiteit aan artikelen en bijdragen.

Ook nummer 33-2 telde 40 pagina’s, en ook dit nummer bevatte een mooie verscheidenheid aan artikelen en bijdragen.

In beide nummers was de wens meer FFF-leden en nieuwkomers te betrekken bij de inbreng duidelijk zichtbaar.

Wel bleek het opmaakprogramma van Editoo uitermate bewerkelijk, wat extra knelde omdat in de redactie uiteindelijk alleen de hoofdredacteur in de gelegenheid bleek zich in dat programma te verdiepen.

Is er nog toekomst voor Twirre?

In de tweede helft van 2022 kreeg Gertie evenwel met gezondheidsproblemen te kampen. Daardoor was hij gedwongen een aantal vrijwilligersfuncties neer te leggen, waaronder het Twirre-hoofdredacteurschap. Het bestuur is er nog niet in geslaagd een nieuwe hoofdredactie te vinden. Het zou de sterke voorkeur verdienen wanneer hier enige verjonging optreedt!

Hoewel er voldoende (en voldoende diverse) kopij en serieuze toezeggingen daartoe in portefeuille zijn voor een nieuw nummer, ziet het er dus naar uit dat het voortbestaan van Twirre onzeker is, en dat er voorlopig geen nieuwe nummers uitgebracht zullen worden.

Als er nog een keer ten goede zal plaatsvinden, dan moet die wel bij de ALV op gang gebracht worden.

4.6. Website

Om de relatie en communicatie met de leden en de werkgroepen te stroomlijnen en de interne- en externe communicatie te verbeteren heeft de FFF besloten een website te ontwikkelen. Voorwaarde voor de vormgeving daarbij was dat de verschillende werkgroepen de mogelijkheid zouden krijgen, door middel van tekst en beeld, voor een eigen profilering. De website is sinds het voorjaar van 2023 online.

Ook een activiteitenkalender en de nieuwsrubriek worden langzaam maar zeker beter benut voor communicatie. Alle activiteiten die op de website aangekondigd worden, zijn toegankelijk voor alle leden van de FFF.